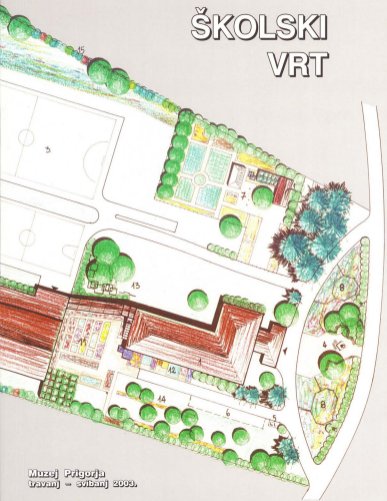

ŠKOLSKI VRT

ŠKOLSKI VRT

Muzej Prigorja
travanj – svibanj 2003.

KATALOG IZLOŽBE

Nakladnik

Muzij Prigaja

Za nakladnika

Vladim Sokol

Urednik kataloga

Dubravka Habuš-Skerdžić

Autorice teksta

Dubravka Habuš-Skerdžić

Božica Papeš-Mokos

Lektorica i korektorica

Jadranka Verolaneć

Prijevod na engleski

Sejčana Jurčić

Oblikovanje kataloga

Irena Petrinec

Fotografije

Božica Papeš Mokos, Vinko Bujarić, Irena Petrinec

Izrada idejnog rješenja i izlozbenog vrta

Sunčana Pešak

Naklada

500 primjaka

Tiskanje kataloga i realizaciju izložbe financirali su omogućio

Gradski ured za kulturu, Zagreb

SADRŽAJ

Dubravka Habuš-Skendžić

PREGOVOR	5
UVOD	7
ŠKOLSKI VRT U PROŠLOSTI	9
Značaj i uloga školskih vrtova	12
Organizacija i uređenje školskih vrtova	13
Izobrazba učitelja	18
Važnost školskih vrtova u nastavi	18
Školski vrt u gradu	19
Školski vrtovi u Sesvetskom prigrorju	20
SUVREMENI ŠKOLSKI VRT	25
Današnje mogućnosti	25
Novi trendovi	26
ŠKOLSKI VRT U ADAMOVCU	29

Božica Papeš Mokos

IDEJNO RJEŠENJE ŠKOLSKOGA VRTA U ADAMOVCU	33
Neki djelovi školskoga vrta	40

Školski vrt u Belovaru 1966. godine

PREDGOVOR

Prethodnih smo se godina u sklopu muzejsko-pedagoške akcije u povodu Međunarodnog dana muzeja 18. svibnja bavili planinarenjem, a potom starih drvenim kućama. I ovaj ćemo se put baviti tamom koja nas vodi na "triški znak".

Zajednički naziv ovogodišnje muzejsko-edukativne i nagradne igre je "U slasti". Mi se bavimo hranom i to onom biljnoga podrijetla, koje u našem Prigorju još uvijek ima u izobilju.

Sesvetsko prigorje je kraj u kojem su ljudi nekada živjeli od poljoprivrede, proizvodeći hranu za sebe i za obližnji veliki grad. No osim na njivama, povrtnjacima i voćnjacima naših Prigoraca, hrana je "rasla" i u školama.

Prigoraska sela imaju bogatu tradiciju školstva. Škole su imale svoje vrtove u kojima su djeca učila kako saditi i negovati voćnjake i povrtnjake. Od ubranih plodova pripremala se hrana u školskoj kuhinji, spravljala se zimnica...

Školski su vrtovi nekada bili obvezni dio nastavnoga programa u pučkim školama, a danas bi također mogli imati značajnu ulogu u usvajanju novih znanja. Vrt je živa i prirodna učionica koju ne može zamijeniti ni jedna slika, preparat, pa ni moderna tehnologija. Prateći kako biljke žive, rastu i kako se razmnožavaju, kako na njih utječe sunce, kiša, sve promjene u prirodi, djeca su potaknuta na istraživanje koje u njima izaziva radost otkrivanja. Upoznajući razvoj biljaka i životinja, djeca najlakše shvaćaju razvoj čovjeka, njegovo mjesto u prirodi i što je vrlo važno, čovjekov utjecaj na nju. U vrtu, gdje se neprestano nešto mijenja, najbolje se mogu promatrati smjene godišnjih doba i ciklusi života u prirodi.

Likovna radionica u dječjem vrtiću "Duga"

UVOD

Pripremajući izložbu o školskim vrtovima, koji su nekada krasili školski okoliš, u početku smo željeli osvjetliti razdoblje nastanka, značaj u odgoju i obrazovanju te gospodarstvu toga vremena, no ubrzo se javila i ideja o obnavljanju zamrle tradicije.

Izrađeno je idejno rješenje za Područnu školu Dragutina Domjanića u Adamovcu. Škola je izabrana zbog odgovarajućeg prostora i spremnosti nastavnika koji će preuzeti vodstvo i brigu oko budućeg vrta, koji će, nadamo se, zaživjeti i biti mjesto kreativnoga učenja izvan školske učionice.

Slijedeći već uohodani način rada na pripremanju izložbi proizašao iz suradnje muzeja sa školama i vrtićima, u proces kreiranja uključili smo i djecu. Učenici prigorskih škola likovnim radovima izrazili su svoje viđenje školskoga vrta, odnosno plodova kojima bi se voljeli počastiti.

Obratili smo se i budućim školarcima. U dječjim vrtiću "Duga" pokrenut je projekt "Hranimo se, rastemo". Programom prilagođenim za vrtićku dob djeca su u ovoj školskoj godini kroz igru učila o rastu i životu biljaka. Sa svojim odgojiteljicama izrađivali su voće i povrće tehnikom kaširanja, a njihovim smo radovima dočarali vrt u našem izložbenom prostoru.

Pokretanjem projekta "Školski vrt" muzej više nije tek promatrač zbivanja u lokalnoj zajednici, nego je sudionik u edukativnom programu usmjerenom na poticanje obnavljanja zaboravljene tradicije, a time i podizanje kvalitete života i razvijanje svijesti o važnosti očuvanja kulturne i prirodne baštine.

POLJODJELSTVENA TABLA - VOĆARSTVO

Mijat Stojanović; A. barun od Babo; Ceesarsko krajevska dvorska Kromolitografija i artistski zavod Antuna Hartingera i sina u Beču

Beč, 1870.

pepr., kolorirana litografija

71 x 58 cm

Hrvatski školski muzej, HŠM Mp 2474/1

V. R.

ŠKOLSKI VRTOVI U PROŠLOSTI

Priču o školskim vrtovima početi ćemo pogledom u prošla stoljeća. Nijedan povijesni pregled, međutim, ne može školske vrtove promatrati izdvojeno od vremena i cjelokupnoga nastavnog programa. Školski se vrtovi osnivaju u vrijeme kada je otkrića u prirodnim znanostima trebalo prenijeti mladima kako bi se ubrzao gospodarski razvoj. To je vrijeme prelaska iz feudalnoga društva i razvoja novoga buržoaskog društva kojem su bili potrebni obrazovani ljudi koji bi razvili seljačka gospodarstva. Stoga se državne vlasti zapadnoeuropskih zemalja odlučuju uvesti obrazovanje o poljodjelstvu u pučkoškolske nastavne programe. Iako se već od 1790. godine u zemljama Austrijskog carstva učenici poučavaju o poljoprivredi, predmet "gospodarstvo za pučke škole" uveden je 1860. godine u nastavni program. Školski je vrt ujedno bio i odgojno-obrazovno sredstvo gdje su se na pokusima izvođenima u prirodi stjecala iskustva u obrazovanju.

U povijesti hrvatskoga školstva školski su vrtovi imali dugu tradiciju. Oni su znatno pridonijeli razvoju narodnoga gospodarstva i odgoju mladeži. Iz nekih dokumenata doznajemo da su prvi školski vrtovi u Vojnoj krajini osnivani već od 1816. godine, a u Civilnoj Hrvatskoj od 1836. godine. Po naredbi vlade iz 1857. godine školskim je vlastima preporučeno da se uz svaku školu osnuje školski vrt i voćni nasadnik. Iako tadašnji propisi školskih vlasti nisu obvezivali škole da imaju školske vrtove, pa je njihovo postojanje najviše ovisilo o samom učitelju, u tim se školama velika pozornost pridavala gospodarstvu, a učenici su se u okviru nastave bavili voćarstvom i povrtlarstvom. Postoji podatak da je prvi školski vrt u Hrvatskoj osnovan 1840. godine u Vrbovcu (A. Čuvalj). Do 1871. godine školski vrtovi nisu bili obvezni u Vojnoj krajini, a u Civilnoj Hrvatskoj do 1874. godine.

FOLJOOJELSTVENA TABLA - POVIJTLARSTVO

Mijel Stojanović; Rudolf Abel; Cezarsko krajevsko dvorska Kronseltografija i artdrčki zavod Artura Hartingera i sina u Beču

Beč, 1870.

papir, kolorirana litografija

71 x 58 cm

Hrvatski školski muzej, HŠM Mp 2474/8

V. R.

Tek donošenjem prvih školskih zakona rad školskih vrtova reguliran je propisima koji su obvezivali škole da ih uređuju i održavaju.

Kada je 1874. godine pokrenuto pitanje o preustroju pučkoga školstva u Hrvatskoj i Slavoniji, Hrvatski sabor je u novi školski zakon uvrstio obuku o gospodarstvu u obvezne predmete pučke škole. Stoga je svaka škola za praktičnu obuku u gospodarstvu morala urediti školski vrt i gombalište (igralište). Zakon od 14. listopada 1874. godine ob ustroju pučkih škola i preparandijah za pučko učiteljstvo u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji kaže: "Uza svaku obću pučku školu mora za praktično vježbanje učenikah u gospodarstvu biti školski vrt, zatim gombalište i zdenac za piće i kućnu porabu učiteljevu."

Zahvaljujući osnivanju školskih vrtova i svojem radu u njima mnogi su učitelji ocaši zabilježeni u narodu. Važnija od svake nagrade i priznanja koje su dobili od službenih vlasti ostala je uspomena na njih. Svojom radom znatno su pridonijeli razvitku pojedinih grana poljodjelstva. S poštovanjem se spominju neki učitelji koji su učeći djecu njegovanju i kalemljenju voćnjaka i vinove loze pridonijeli napretku sela i razvoju voćarstva i vinogradarstva u svojem kraju. Osim vrtova i okoliša škola, nasadima su uređivali okolicu, podižući parkove i dvorede, na taj način oplemenjujući život sela.

Značaj i uloga školskih vrtova

Pri osnivanju školskih vrtova ni zakonodavci, ni oni koji su se o njima trebali brinuti nisu se mogli složiti o njihovom karakteru. Jedni su školske vrtove tumačili kao odgojno-obrazovnu kategoriju, a drugi su ih promatrali više iz gospodarskog aspekta.

Mnogi su se pedagozi, profesori sporili oko toga jesu li školski vrtovi u školama uopće potrebni. Neki su u njima vidjeli prenaplašeni gospodarski značaj i zanemarivanje glavne zadaće pučke škole, dok su drugi zastupali novine u školstvu.

No sigurno je da su u sredinama gdje su uspješno udruženi gospodarski i odgojno-obrazovni karakter, školski vrtovi vrlo pozitivno utjecali na učenike i na unapređenje gospodarstva općenito.

U većini europskih zemalja tražene su mogućnosti kako povezati ta dva aspekta, ne isključujući ni jedan. Nijemci su značajnu pozornost posveđivali gospodarskoj komponenti, dok je u Belgiji, Nizozemskoj, Švedskoj istican odgojno-obrazovni karakter te su posebnu pozornost pridavali povezivanju školskih vrtova i nastave prirodopisa. Školski su vrtovi bili izvor materijala za različite školske zbirke i promatranje razvoja i rasta biljaka u prirodi. Škole su uz prirodopisnu nastavu oblikovale ogledne zbirke zemlje, kamenja i ruda, zatim zbirke—herbarije: jestivo bilje, ljekovito bilje, otrovno bilje, industrijsko bilje, zbirku kora drveća, kukaca i slično. Najveći dio tih biljaka rastao je u školskim vrtovima kao zoran prikaz bilje lokalnoga zavičaja.

Knjiga "Naputak za uređenje školskih vrtova" prof. dr. Erzoma Schwaba, ravnatelja bečke gradske gimnazije, koju je na hrvatski jezik preveo Franjo Klaić mnogo je navodena kao literatura i praktičan naputak za uređenje školskih vrtova u Hrvatskoj. U knjizi su upute kako se u duhu vremena (devetnaestog stoljeća) prema austrijskom školskom zakonu i nastavnom redu, školski vrtovi trebaju organizirati u nastavne i odgojne svrhe. On smatra da nije dovoljno samo podučiti djecu vrtlarstvu i voćarstvu što doduše "nosi blagostanje narodu", ali: "Što hasni sve blagostanje bez naobrazbe? Inteligencija i ujudbenost naroda malo će tim dobiti, ako se školska mladež u školi samo na stanovite koristonosne vještine priuči. Djecu valja podučiti i odgojiti, ne samo na što priučiti." Preporuča da školski vrtovi budu središtem učenja o prirodi i prirodnim pojavama, ali ne samo to, nego da budu mjesto gdje će djeca na živ način proučavati i istraživati zakonitosti i život prirode. Nadalje piše da pravilno zamišljen program učenja i dobro uređen vrt neće nikada djecu pretpati mrtvim nepotrebnim znanjem, koje

će ubrzo zaboraviti, nego će ih voditi k pravoj spoznaji, to jest "razvoju uma", što će "utjecati na karakter djeteta i odgojiti ga kao prijatelja prirode i pobuditi u njemu volju za rad i zajedništvo".

Organizacija i uređenje školskih vrtova

Preporučalo se da školski vrtovi budu u neposrednoj blizini škole. Već je pri projektiranju školskih zgrada trebalo predvidjeti dovoljno velik prostor za školski vrt.

Većina školskih vrtova nije bila točno određena, ovisila je o raspoloživom zemljištu oko škole, novčanim sredstvima i nastavnom programu koji se kario provoditi u njemu. Kod uređenja je trebalo imati na umu da isto što se radio u nastavi, školski vrt bude ugodan oku. Manji školski vrt mogao je svojim izgledom podsjećati na lijepo uređen domaći vrt, a veliki je mogao biti uređen poput parkova.

Izrada plana (nacrt) školskoga vrta bio je vrlo zahtjevan posao i od osobe koja ga je radila očekivalo se poznavanje vrtlarstva, a isto tako i znanje o tjanja kojim će svoje zamisli pretočiti na papir. Pri izradi plana važno je bilo čuvati se krajnosti, naime, da vrt ne bude prazan, ali ni prenatrpan.

Zemljište je bilo ogradeno živom ogradom uz koju se sadilo drveće. Najprirodnije, najcjeljenije, a time i najljepše u skladu s okolišem, bile su autohtone vrste gmolikog bilja. U pretjapim živim ogradama svoj su dom gradile i u njima prebivale ptice korisne za vrt.

Prostor vrta bio je podjeljen na više dijelova, pravilnih geometrijskih oblika, između kojih su se nalazili putešci. Bilo je poželjno da se negdje u vrtu nalazi voda za zaljevanje, a uz nju se obično nalazila manja bara ili bazen s vodenim biljem i životinjama koje su živjele u njoj. Po vrtu su bile razmještene klupe i sjenica u čijoj hladovini djeca mogla sjediti, razgovarati, prebirati sjemenje i slično. Kako bi djeci bilo što privlačnije sjediti u njemu, na rubove gredica sadeno je cvijeće.

Što je jedan školski vrt trebao imati u svojem sastavu da bi u potpunosti ispunio odgojno-obrazovnu ulogu i gospodarsku funkciju?

- najznačajnije emorgorično i bjelogorično bilje
- dio za divjake i cjepljnik (voćnjak i rasadnik)
- gospodarsko pokušalište – svrha mu je bila poučiti o sjanju i sadenju bilja
- predstavnik jestivog, ljekovitog i otrovnog bilja
- povrtnjak
- cvjetnjak
- pčelinjak
- vinograd
- dudnjak
- domoslovje – na jednom mjestu zasađeno je više vrsta bilja. Kroz različite slike oponašaju prirodno stanište: na umjetnoj pećini – gorsko bilje, šumsko cvijeće, livadno cvijeće; na mjestu s umjetnom barom – vodeno bilje itd.
- gombalište

GOMBALUŠTE, mjesto za izvođenje gombanja; vježbalište (otvoren prostor za zajedničko vježbanje)

GOMBAQWICA, natkrivena, zatvorena dvorana za gombanje; gimnastička dvorana

GOMBATI SE, raditi gimnastičke vježbe

(Vladimir Anić, Rječnik hrvatskoga jezika, Novi Liber, Zagreb, 1994.)

Uređenju gombališta (igrališta) poklanjala se osobita pažnja. U tu je svrhu vrlo pomno sadeno drveće koje je trebalo davati hladovinu i zaštititi djecu u sunčanim ljetnim mjesecima. Nacolo su raspoređivane klupe za sjedenje i stolovi.

U školskim su vrtovima zajedno radili učitelj, učenici i tešaci. Dječaci su se u vrtu bavili voćarstvom, vinogradarstvom, svilogojstvom i pčelarstvom. Djevojčice su učile osnove povrtlarstva i cvjećarstva. Učitelji su radili na organizaciji rada i motivaciji djece, što nije uvijek bilo lagano jer od dobre bi motivacije učenika ovisio i cjelokupni rezultat. Svaka je kuća u selu imala obavezu po potrebi dati jednog radnika, takozvanog "robotša", koji je besplatno radio u školskom vrtu. Teške koji su radili teže poslove u vrtu određivali su kućne starješine u selu ili ih je učitelj plaćao novcem iz općinske blagajne.

Školski vrtovi kao mjesto zajedničkog rada učitelja i djece poticali su na zajednički rad, djelovali odgojno, navikavali na sustavno promatranje i praćenje pokusa, razvijali estetiku i pridonesili unapređivanju gospodarstva.

Kao nagradu za posebno marljiv rad učenici su mogli dobiti i ponijeti kući sjemenje i sadnice iz školskog vrta što je iz više razloga posebno motivirajuće djelovalo na djecu i njihove roditelje. Tako se širilo kvalitetno sjemenje i sadnice što je gospodarsveno potpomagalo taj kraj i poboljšalo kvalitetu poljoprivrednih proizvoda, a mnogi su školski vrtovi poslužili kao uzor seljacima u vođenju njihova gospodarstva. Vrlo je značajan edukativni karakter koji su za selo imali školski vrtovi u stjecanju praktičnog znanja. Svojim su radom u školskom vrtu učitelji pridonosili širenju novih znanja o poljodjelstvu, propagirali uvođenje novih sorti biljaka i tehnika uzgoja.

Postojala je čak i uredba upravnih vlasti koja je učitelje obvezivala da određen broj sadnica godišnje besplatno podijele žiteljima sela, što je neposredno utjecalo na brzi razvoj lokalnog poljodjelstva.

U vrtovima u kojima su uzgajani pčelinjaci djeca su stjecala znanja o uzgoju pčela. Iz njih su učenici koji su se pokazali najboljima mogli dobiti pčele, kako bi mogli podignuti svoj pčelinjak.

Svrha školskoga vrta bila je da okuplja đake i njihove roditelje te da bude na ukras ne samo školi već cijelom selu i da poduči o koristi koju donosi svako zasađeno drvo, voćka.

Izobrazba učitelja

Koliko su vlasti bile zainteresirane za napredak školskih vrtova govori podatak da su zakonom odredili nagrade, ali i kazne za uspješan ili nedovoljno uspješan rad te izdali naredbu prema kojoj su učitelji bili obvezni nadzornicima dopustiti pregled školskoga vrta. Izgled i stanje školskih vrtova nadzirali su kraljevi nadzornici, pa je čak i sam ministar, dr. Kršjavić, obilazio školske vrtove kako bi potaknuo učitelje na kvalitetniji rad. Budući da je od učitelja najviše ovisilo koliko će školski vrt biti uspješan, organizirana su stručna usavršavanja.

Učitelj je imao mogućnost usavršavati se kroz stručnu literaturu koja ga je upućivala o praktičnom načinu uzgoja nekih kultura ili u organizaciji rada u školskim vrtovima kako bi se postigli najbolji pedagoški rezultati.

Osim toga postojali su i takozvani putujući učitelji, koji su putujući iz mjesta u mjesto poučavali o teoretskom i praktičnom vođenju vrtova.

U Križevcima je 1873. godine o trošku Zemaljske vlade organiziran tečaj za osposobljavanje učitelja za rad u školskim vrtovima. Tu su se okupili učitelji iz različitih županija Hrvatske i na tečaju koji je trajao desetak dana upoznali se s osnovama voćarstva, vinogradarstva, ratarstva i hmeljarstva.

Važnost školskih vrtova u nastavi

Polazeći od teoretski idealno zamišljenih vrtova, vrlo često su u realnim situacijama pred učitelje i škole postavljani previsoki ciljevi.

Iz mnogih službenih zapisa toga vremena moglo se zaključiti da školske vlasti nisu bile zadovoljne stanjem mnogih školskih vrtova. Iako, ako danas, s vremenskim odmakom, malo razmotrimo statističke podatke, doći ćemo do zaključka kako je realno stanje bilo vrlo dobro.

Izgled i stanje školskoga vrta koje je ocjenjivao školski odbor, kotarsko školsko nadzorništvo i podžupanijsko poglavarstvo bilo je važno za napredovanje u službi učitelja. Školski su vrtovi ocjenjivani i svrstavani u tri kategorije: dobar, srednji i loš.

Iako na osnovi statističkih podataka možemo zaključiti da nisu sve škole ispoštovale zakonsku odredbu o uzgajanju školskih vrtova, ipak je postotak školskih vrtova u odnosu na broj škola bio vrlo visok, iznosio je od 71,55% do 79,8%.

Prema popisu iz 1913/14. u Hrvatskoj je bilo 1259 školskih vrtova. Od toga broja u kategoriji dobar bilo je čak 878 ili 69,7% vrtova, a samo 122 školska vrta dobila su lošu ocjenu. Dakle, možemo zaključiti da su brojnost i stanje vrtova bili vrlo zadovoljavajući.

Školski vrt u gradu

Opisali smo školske vrtove pri seoskim školama. No zakon o školskim vrtovima odnosi se i na škole u gradovima. Za gradske je škole bilo teško ustanoviti neka pravila s obzirom da su vrtovi bili smješteni na manjem prostoru. Nisu imali sve sadržaje kao školski vrt pri seoskoj školi, ali su u svojem sastavu imali sadržaje poput akvarija, kletka za ptice itd., koji su u seoskom školskom vrtu bili nepotrebni. U gradskom školskom vrtu posebna se pažnja posvećivala gombalištu. U svojoj je knjizi "Školski vrt" E. Schwab o tome kako bi trebali izgledati školski vrtovi u gradu napisao: "Gradski školski vrt radi sasvim drugi materijal u pogledu nacrtazbe, nego seoski školski vrt. Ovdje imaju prostrano, zračno, dvijem osjenjena igrališta i gombališta nadomjestiti gradskoj djeci manjkajuće domaće vrtove, ter priprečiti, da djeca kod kuće u sobah vazda ne čame, ili da se po ulicah ne potepju, kako to obično biva."

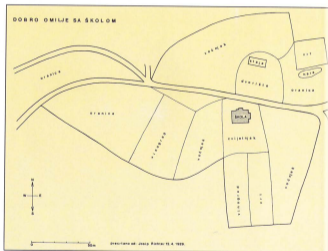

ZIDNA TABLA: OBRASCI UMJETNIH GNJEZDA ZA PTICE PJEVICE
Carl Albrecht
Zagreb, kraj 19. st.
papir, karton, tisak
32 x 26 cm
Hrvatski školski muzej, HSM Mp 367
V. R.

Školski vrtovi u Sesevskom prigorju

Pučka škola u Omilju

Iz bogate tradicije školstva u Prigorju izvojit ćemo školu u Omilju koja je imala vrlo velik i lijepo uređen školski vrt. Iz školske spomenice pučke škole u Omilju saznajemo da su u nedostatku školske zgrade u svojem selu školu polazila djeca iz više prigrorskih sela: Adamovec, Blaškovec, Moravča, Drenova, Glavnica, Jesenovec. Škola se nalazila u plemenitaškoj kuriji obitelji Štaduara koju je zajedno sa zemljištem 1871. godine kupila školska općina moravačka i preuredila je za potrebe škole.

Škola u Belovaru

Koliko predan rad jednoga čovjeka može pridonijeti edukaciji djece i unapređenju cijeloga kraja pokazuje nam primjer škole u Belovaru u koju je 1946. godine stigao učitelj Vinko Bujanić. U školu su dolazila djeca iz Belovara, Lužana i Adamovca, njih oko 140.

Prema riječima njegovih bivših učenika, danas naših cijenjenih sugrađana, učitelj Vinko Bujanić bio je istinski entuzijast bez radnoga vremena, posvećen odgoju djece i dobrobiti kraja. Kada je iz rodnoga Međimurja, gdje je zavešio klasičnu gimnaziju, stigao u Prigorje na službu učitelja u školu u Belovaru, uočio je da na okućnicama u selu nema dovoljno voćaka.

Okopavanje kukuruza u školskom vrtu, snimio Vinko Bujarić 1961.

Zato je potpomognut školskim odborom i roditeljima učenika dao obraditi zemlju oko škole, ogradio je, te osnovao prvi cjepljnik. Učio je djecu kako uzgajati, cijepiti i obrezivati voćke. Mlade su sadnice djeca mogla odnijeti doma te ih zasaditi u svojem vrtu.

Želeći unaprijediti gospodarstvo kraja novim saznanjima, u suradnji s agronomom koji je nadzirao rad i bio glavni "dobavljač" novih sadnica i sjemenja, dio oranice oko škole korišten je za pokuse. Ispuštavali su se različiti načini uzgoja, vrste gnojiva, sjemenja. Prema uputama se sijalo sjeme pšenice, proso, heljda, kukuruz i krumpir. Dio prinosa kukuruza i krumpira, koji je bio znan i premašivao je potrebe škole, prodavan je ciglani. U školskom su vrtu zajedno radili učenici, učitelj, njegova žena i dvoje djece, školski odbor i roditelji učenika.

Na žalost, obrada tako velike površine zemljišta (oko jednoga hektara) oduzimala je puno vremena. Stoga je učitelj Vinko Bujarić odlučio zapostaviti obradu oranica i više se posvetiti povrtnjaku koji je bilo lakše obrađivati. Na gredicama školskoga povrtnjaka uzgajana je salata, mak, mrkva, paprika, peredajz, rotkvica, poriluk, peršin. Neko povrće nije do tada sadeno u ovim krajevima pa je njihov uzgoj pridonio proširivanju jelovnika prilično siromašne kuhinje. Povrće iz povrtnjaka korišteno je u školskoj kuhinji u kojoj je kuhala žena učitelja Vinka Bujarića.

Druge potrebne namirnice, kao što je kruh, stizale su iz Zagreba. Djeca su se polagano navikavala na nove okuse, a kada bi im se sviđeli, nosili su sjeme doma.

Gospođa Marija Bujančić je osim pripreme hrane u školi bila "zadužena" za cvjetnjak u kojem je radila s djevočicama, a podučavala ih je i kako pripremiti zimnicu od povrća iz školskoga povrtnjaka za prehranu u zimskim mjesecima.

Pripremanje zimnice - gospođa Marija Bujančić s učenicama, snimio Vinko Bujančić 1965.

U vrtu su radili svi. Manja djeca su zalijevala vrt, a veći su obrađivali gredice. Po dvoje, dječak i djevojčica, bili su zaduženi za svoju gredicu tijekom cijele godine.

Kako je vrt bio velik, obrađivan je temeljito i s puno truda, prinosi su bili veći nego što je bilo potrebno u školskoj kuhinji. Stoga je dio proizvoda prodavan u jednoj zagrebačkoj prodavaonici povrća i restoranu u Zelini.

Od novca dobivenog prodajom organizirana su putovanja na more, u toplice, na planine. Tako su djeca imala mnogostruku korist od svojega školskog vrta.

Školski je vrt bio obrađivan do 1975. godine kada je škola zatvorena zbog izgradnje novih škola u Adamovcu i Soblincu.

Većinu podataka o radu školskoga vrta dobili smo od gospodina Vinka Bujanića, koji je iako u visokim godinama još uvijek vrlo aktivan u društvenom životu lokalne zajednice.

SUVREMENI ŠKOLSKI VRT

Ukratko smo opisali koji su značaj školskih vrtova, njihovu organizaciju i ulogu u nekadašnjem školstvu.

U razdoblju iza Drugoga svjetskog rata školski vrtovi gube svoj značaj i od 1952. godine više nisu zakonska obveza pučkih škola. Otada postoji samo preporuka da se djeca okupljaju u radnim aktivnostima koje su dobile naziv "školske zadruge". S vremenom je opadao broj školskih zadruga pri školama dok nisu gotovo sasvim pale u zaborav.

U posljednjem desetljeću od osamostaljenja Hrvatske napravljen je novi ustroj školskih zadruga i ponovno se osnivaju školski vrtovi kao značajni oblik izvannastavne aktivnosti tamo gdje postoje mogućnosti i interes učitelja i djece.

Današnje mogućnosti

Mogućnosti obrazovanja koje pruža školski vrt raznovrsne su: od odgojnih i općeobrazovnih, do ekoloških i gospodarskih u novom svijetu gospodarenja prirodom 21. stoljeća.

Sve više ekološki svjesna društva temeljito pripremaju i pronalaze rješenja kako bi odgoj mladih upotpunila novim informacijama o ekološkim problemima današnjice, zdravoj prehrani, genetski modificiranoj hrani itd.

Učenje o brižljivom ophođenju s prirodnim resursima nekada je osiguravalo egzistenciju sela, danas u skladu s vremenom školski vrt može pomoći u podizanju ekološke svijesti, podučavši o načinima zbrinjavanja otpada, kompostiranju organskog materijala itd. Odgovoran odgoj mladih mora uključiti i vrijednosti kao što su tradicija, identitet, zajednički rad i kultura življenja. Da bi se to postiglo, potreban je dugoročni plan kojem na prvom mjestu treba biti obrazovanje i informiranost djece o nužnosti očuvanja prirodne baštine. S obzirom da svi živimo od plodova zemlje, takvo je razmišljanje potrebno razvijati ne samo kod seoskog stanovništva, nego i kod onih koji žive u gradovima.

U našim su krajevima proteklih desetljeća izgubljene niti koje su povezivale ljude s tradicijom. Zaboravljene su stare sadnice, sorte voća, domaći gmovi (jorgovana, bazga), zimzelene sadnice kao što su tisa, borovica, a umjesto njih sade se egzotične sadnice koje se ne uklapaju u krajolik i karakter okoliša. Vrtovi i dvorišta ne ograđuju se živicom autohtonih sorti gмова ili drvenim ograđama pletenim od šiblja, nego se preko potrebe betoniraju, a u cvjetnjacima okućnica nema cvjeca naših baka.

Novi trendovi

U Europi, a i u ostalim dijelovima svijeta, zadnjih se desetljeća intenzivno radi na unapređenju ruralnoga područja i novoj ekološkoj proizvodnji hrane.

Tijekom 1987/88 godine u europskim je zemljama pokrenuta kampanja za ruralni krajobraz pod vodstvom Vijeća Europe, a u dijlu oživljavanja seoskoga gospodarstva i očuvanja prirodnoga okoliša. Nevladina organizacija ECOVAST (Europsko vijeće za sela i male gradove) djeluje vrlo aktivno u gotovo svim europskim zemljama na programima održivoga razvika seoskih sredina. Hrvatska sekcija ECOVAST-a u svojem radu promovira opće usvojene europske vrijednosti kako bi se izbjegle moguće pogreške i učilo na pogreškama koje su drugdje već učinjene.

Održavanje najrazličitijih elemenata krajolika planira se dugoročno, a različita zemljoradnička savjetovišta u svijetu sve više stavljaju naglasak na nužnost ekoloških metoda obrade zemljišta. Ekološka svijest i brižljivo ophođenje s prirodom danas postaje načinom razmišljanja, ali ako malo pogledamo u ne tako davnu prošlost našega sela, vidjet ćemo da to nije potpuna novina na ovim prostorima.

ŠKOLSKI VRT U ADAMOVCU

Područna škola u selu Adamovec, jedna je od četiriju područnih škola matične škole OŠ Ivana Grande u Soblincu. Ostale područne škole su: PŠ Glavnica Donja u Glavnici, PŠ Moravče u Moravču i PŠ Belovar u Belovaru.

U svim se školama okolišu pridaje velika pažnja. Oko škole u Soblincu nalazi se velik park, koji je na žalost djelomično posjeđen radi izgradnje novoga krila školske zgrade. Školska zgrada u Moravču, izgrađena 1940. godine, u svojem okruženju ima prekrasan cvjetnjak. O svim se zelenim površinama oko školskih zgrada brinu djelatnici škole ili stanari.

Briga za okoliš škola i nove mogućnosti edukacije potakla je zanimanje ravnateljice i djelatnika za projekt školskog vrta u Adamovcu.

Škola u Adamovcu nosi ime našega poznatog pjesnika Dragutina Domjanića. Školska je zgrada izgrađena 1958. godine, a športska dvorana dograđena je 1981. godine. Prostrani okoliš škole djelomično je uređen kao park, a dio zauzimaju sportski tereni. Ispred zgrade škole postavljena je bista Dragutina Domjanića, s lijeve i desne strane ulaza zasađeno je zimzeleno drveće i ukrasno bilje.

Izradu plana školskoga vrta povjerili smo stručnjaku za očuvanje hrvatskih pučkih vrtova Božici Papeš Mokos, dipl. ing. šumarstva. U budućem školskom vrtu već postojećim sadržajima pridodani su novi, koji će biti prostor za igru i učenje na otvorenom. Planiran je voćnjak, povrtnjak, cvjetnjak, gredice s ljekovitim i začinskim biljem i još mnogo toga.

Literatura:

Bjelovanski učitelj, 6 (1997) 1-2

Bobanec, M.: *Razvitak školskih vrtova / njihov doprinos u unapređenju poljoprivrede u Hrvatskoj*. (Život i škola, Zagreb, 43. god. 2/1994.)

Čuvaj, A.: *Grada za povijest školstva krajevina Hrvatske / Slavonije od najstarijih vremena do danas*. Svezak V. Zagreb, 1910.

Munjiza, E.: *Školski vrtovi u osnovnom školstvu* (An. povj. odgoja, 1, 1992.)

Nadu, M.: *Povijest školstva u Sesevskom prigorju*. Zagreb, 1996.

Pimat, S.: *Školski vrt*. Zagreb, 1962.

Schwab, E. (Klaid, F.): *Naputak za uređenje školskih vrtova*. Zagreb, 1879.

Schwab, E. (Klaid, F.): *Školski vrt*. Zagreb, 1877.

Stuž, A.: *Školski vrt*. Ljubljana, 1954.

Trstenjak, D.: *Školski vrt u selu*. Zagreb, 1883.

Zakon od 14. listopada 1874. ob ustroju pučkih škola / i preparandijah za pučko učiteljstvo u krajevinah Hrvatskoj / Slavonji. Zagreb, 1874.

Život i škola, 43 (1994)

Summary

In the history of Croatian education system the school gardens had a long tradition. They have an important role in the development of the economy and in the upbringing of youth. The school gardens and seed plot can be traced in the documents dating to the first half of 19th century although the regulations of that time had not obliged school authorities to cultivate gardens. Later provisions in relation to schools' programs stipulated schools to maintain gardens and seed plot. The Croatian Parliament started with the public education system reform in Croatia and Slavonia in the year of 1874, and implemented in the new School Act a new required subject on «the education in economy». The authorities were interested in the development of school gardens and determined prizes but also penalties for the work of teachers in the Act, and even support their further education in the field of gardening. Nevertheless, more important than any given award or acknowledgement is keeping alive the memory of them. Many of them are remembered by local community due to their work and contribution to the development of certain agriculture branches. Some of the teachers are mentioned with respect who by teaching pupils about grafting and cultivation of fruit-tree and wine grape contributed to the development of viticulture and fruit growing and accordingly to the progress of the village itself.

By preparing the exhibition on school gardens that used to be an ornament of the school surroundings, we primarily wanted to light up the period when they had developed and the their importance in the education and upbringing, but soon an idea cropped up about reviving of this tradition. The preliminary design of school garden was elaborated for the primary school in Adamovec. Some new facilities in the surrounding were added to the existing one, that will all together make an area for play and exterior education program. An orchard, vegetable patch, flower garden, garden beds with medicinal herbs and pot herbs.

The garden as alive and nature classroom can have today an important role in the process of acquiring new knowledge. Through learning on the cultivation of plants and breeding of animals children can easy understand the evolution of man, his role in nature and what is the most important his influence on nature. The pupils of the school and children from nursery garden were involved in the preparation process of this exhibition as well with their literary and visual art works. We hope that by starting the project «School garden» and by the revitalization of forgotten tradition the future to be school garden will become the place of creative learning that will help in the arising of consciousness on the importance of preservation of cultural and natural heritage.

IDEJNO RJEŠENJE ŠKOLSKOGA VRTA U ADAMOVCU

Djeca uče ono što doživljavaju

Pedesetih godina 20. stoljeća školski vrt – kao prostor za odgoj i obrazovanje djece o poznavanju i samostalnom uzgoju voća, povrća, ljekovitog bilja, čak domaćih životinja – prestaje biti sastavnim dijelom školskoga programa. U to je vrijeme stvaran mit o napretku, "zeleni revolucija", industrijalizacije poljoprivrede i društva. Odraslima i djeci nameću se novi (potrošački) sustav životnih vrijednosti te materijalistički i prilično egocentrični obrasci ponašanja, koji kulminiraju u današnje doba. Posljedica toga pretjerano je iscrpljivanje sirovina, sve opasnije onečišćenje voda, tla, zraka, istrebljenje biljnoga i životinjskoga svijeta i sve veći jaz između bogatih i siromašnih. Pola stoljeća kasnije globalno društvo postaje svjesno činjenice da takav razvoj vodi na sljepi kolosijek. Međutim povratak na staro niti je moguće, niti poželjan. Kako dalje?! Rješenje se u današnjem (globaliziranom) svijetu traži u ideji, konceptu – nazvanom održivi razvoj.

– U kakvoj je to vezi sa školskim vrtom? U tome i jest "sav problem". Svi smo danas (više-manje) svjesni ekološke krize, ali većina nije svjesna da je ekološka kriza moralna kriza društva. Ne naučimo li promatrati život u cjelovitosti, ekološka i društvena kriza će se produbljivati. Cjelovito, ekološko, povezano učenje razvija ideje za novi koncept učenja u kojem ćemo i školski vrt staviti u funkciju održivog razvoja. Kada bi se stvari dobro odvijale razvoj bi morao biti povezan sa znanosti koja je usmjerena na očuvanje života, a djecu bi valjalo odgajati tako da postanu svjesni estetike prostora u kojem žive, važnosti tjelesnoga i emocionalnoga zdravlja, te osobnoga, općega i stručnoga obrazovanja.

Nije teško zamisliti i na papiru napraviti plan školskoga vrt (popločeni trg na ulazu u školu, parkiralište, prostor za odvajanje otpadaka, cvjetnjak, voćnjak, povrtnjak, kompostišta, bara, grede s ljekovitim biljem, prostor za učenje u prirodi i tako dalje).

Mnogo je teže motivirati potencijalne korisnike školskoga vrta (nastavnike, učenike, roditelje) da se posvete onom bez čega lijep i funkcionalan školski vrt ne može ni nastati, ni opstati – svojem odnosu prema životu i radu.

Školski vrt djetli je kultivirane prirode. Odnos prema biljkama, životinjama i drugim ljudima ogledalo je čovjekova odnosa prema životu. Odgojitelji (roditelji i nastavnici) svoj sustav životnih vrijednosti prenose na djecu. Vrt će biti lijep, njegovan i koristan u onoj mjeri u kojoj njegovi korisenici njeguju stvaralaštvo i sposobnost za timski rad. Rezignirani i nezadovoljni nastavnici i prezaposleni roditelji nisu u stanju pružiti djeci ono što im je najpotrebnije – vjeru u budućnost i povjerenje u vlastite sposobnosti.

Pri osmišljavanju aktivnosti koje će se odvijati u školskome vrtu, valja postaviti mnoga pitanja. – Ima li u nama dovoljno entuzijazma i unutarnje motivacije za preuzimanje još jedne obaveze? Može li školski vrt biti mjesto na kojem će djeca usvojiti neke pametne i za svakodnevni život korisne navike? Hoće li neki među njima naći inspiraciju za samoostvarenje, naučiti zblížiti se s prirodom, povezivati tjelesno s duhovnim u zdravu cjelinu, izgraditi osobnost?

Cjelovito, ekološko, povezano učenje ne zasniva se na prisli – ono kroz igru stvara živo, primjenjivo znanje koje će ljude osposobljavati za dostojanstveni život jer moramo priznati – živimo u društvu koje potiskuje svoje kulturne, društvene, emocionalne i duhovne potrebe kako bi se dokopalo materijalnih dobara. U školskome vrtu djeca se ne susreću s mrtvim slovima, slikama i simbolima na papiru, nego sa "živim bićima" koja izrastaju iz nasljed beživotne sjemenke – kliju, rastu, cvjetaju, donose jestive plodove. Listovi, cvjetovi, plodovi imaju miris, okus i boju – privlače mnoga druga živa bića iz slobodne prirode.

Onaj tko je promatrao djecu u igri, opazio je da priroda potiče dječju maštu. Za mnogu je djecu boravak u prirodi doživljaj. Iz doživljaja se razvija znanje, a znanje vodi znanju. Do spoznaje o povezanosti svega živoga na Zemlji čovjek dolazi mnogo kasnije, onda kada se znanje nagomila, pa nesređeni mozaik doživljaja i iskustvo, slobodnom voljom ili "pod prisilom" stečena znanja stvore jasniju sliku svijeta u kojemu živimo. Djetetu valja omogućiti da stekne svijest o svojoj povezanosti sa svijetom i mjestom u kojem živi – o načinu na koji njegovo ponašanje mijenja svijet i mjesto kako bi jednoga dana moglo donositi ispravne odluke.

Prirodni fenomeni koje odrasli promatraju kao stvari i materiju, za dijete imaju dušu. Za djecu su biljke i životinje bića s kojima ono dijeli svijet. Takav se doživljaj svijeta djetetu dopušta samo do polaska u školu. A onda ga podređujemo školskom programu koji zadovoljava potrebe društva, pa u djetetu raste otuđenost od prirodnih fenomena. Stablo više nije u prostoru za igru i prijatelj u igri, nego vrsta drveta koje ima svoje latinsko i narodno ime, pripada određenom rodu, dosegne određenu visinu, promjer debla i krošnje... i tako dalje. Pozornost se posvećuje samo onome što se vidi i što se može izmjeriti ili opisati riječima i brojkama.

Ponavljamo: školski vrt za djecu mora biti doživljaj. Početak svega je izravno sudjelovanje u njegovu planiranju. Djeca neće upamtiti latinske, a vjerojatno ni sve narodne nazive vrtnih biljaka, ali će im se u podsvijest usaditi slika, miris, okus... Školski vrt mora poslužiti djeci da se nauče koristiti osjetilima, što će podići kvalitetu njihova življenja.

Svaki je vrt kreacija, a djeci je najprimjereni onaj u kojem se razvijaju vitalne životne zajednice, estetika na prirodan način, te prostor za avanturu i stjecanje iskustva... Materijali za gradnju (popločenja, prostor za sjedenje i druženje) mogli bi biti bez ikakve posebne mehaničke obrade, nikakve impregnacije – u idealnom slučaju prirodni materijali iz okoliša. Školski vrt za učenje i igru ne smijemo pretvoriti u vrt koji treba prejerano štiti i čuvati. Mnogo je važnije djeci omogućiti da dožive snagu i ljepotu prirodnih fenomena.

Prostore za igru i učenje ne treba djeci i mladima dati u gotovom obliku. Djeca bi sama morala planirati ili suočavati u planiranju prostora za igru prema svojim zamislima. Dakako da im nastavnici pritom moraju pomoći – ideje iz knjiga, fotografije. U prirodni prostor za igru moguće je skladno uklopiti društveni život, rukotvorstvo, dizajn, kreativnost, vrtlarstvo, ekologiju, estetiku...

Školski vrt mogu stvoriti samo oni koji će se njime koristiti. Školski vrt nije nikada gotov proizvod. Početak njegova planiranja i oblikovanje otvara proces razvoja u kojem se nastavnici i djeca dalje razvijaju i mijenjaju. Dakle vrt, čiji ćete plan i opis naći u ovom katalogu, samo je poticaj za razmišljanje, djelovanje i održivi razvoj.

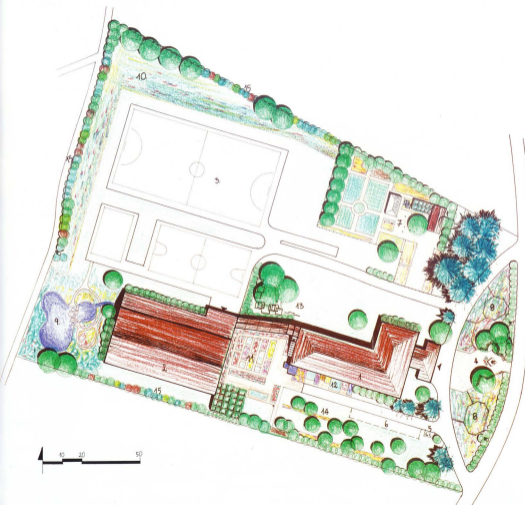
Neki dijelovi školskoga vrta

Školski vrt – okoliš Osnovne škole Dragutina Domjanića u Adamovcu osmišljen je kao mozaik različitih dijelova čiji je cilj ispuniti tri osnovne funkcije: odgojno-obrazovnu, ekološku i estetsku. Zamislili smo ga kao zajednicu raznih tipova prirodnih staništa (šumarak, živica, cvjetna livada, bara) i kultiviranoga dijela (povrtnjak, voćnjak, cvjetnjak, prostor za nastavu na otvorenom, igralište, parkiralište). Cilj je ovakva oblikovanja omogućiti djeci neposredan dodir s prirodom, razvoj znanja i kreativnosti te potaknuti zanimanje i znanje o samostalnom uzgoju povrća i voća.

OKOLIŠ OŠNOVNE ŠKOLE DRAGUŠINA
DOMLAHICA

DEJHO RJEŠENJE

LEGENDA:

- 1 školska zgrada
- 2 zgrade dječane
- 3 sportski tereni
- 4 ulazni trg sa sadržajima za boravak djece i botan. Dragušina Domlanića
- 5 prostor za odjad
- 6 parkozlota
- 7 edukativno-uzgojni sadržaji:
 - povrtnjak
 - voćnjak
 - cvjetnjak
 - kompostolota
 - mjerne opreme za program "Zlobo"
 - staklenik
 - sadržaji za boravak i nastavu na otvorenom
- 8 edukativne plohe - autohtono bilje
- 9 edukativna ploha - vodeni biotop
- 10 edukativna ploha - liadni biotop
- 11 noziensjak
- 12 posade sa zacrnim biljem
- 13 dječje igralolota
- 14 voćnjak
- 15 slobodnozraslele šilvice

lijeva strana - sudsko mjesto vijećana, pomirak

desna strana - ovdje su pastirni ručnjak, ljekovito bilje

Šumarak s autohtonim vrstama drveća

Veća skupina gušće posadenih sadnica drveća, pronađenih u slobodnoj prirodi, s vremenom će postati tajanstveni šumarak. Djeca imaju prigodu upoznati autohtone vrste drveća. Na primjer: klen (*Acer campestre*), poljski javor (*Acer platanoides*), gorški javor (*Acer pseudoplatanus*), grab (*Carpinus betulus*), bukva (*Fagus sylvatica*), trepetlika (*Populus tremula*), divlja trešnja (*Populus tremula*), hrast kitnjak (*Quercus petraea*), mukinja obična (*Sorbus aria*), jarebika (*Sorbus aucuparia*), jaseen (*Fraxinus excelsior*) itd.

Voćnjak

Voćke visokoga uzgojnog oblika istodobno omogućuju djeci užitek penjanja na stablo, uživanje u plodovima i pridonose ljepoti vrta. U rasadnicima valja potražiti domaće i udomaćene sorte, cijepljene na podlogu sjemenjak (ako nema, onda u obzir došle podloge A2 ili MM106). Neke stare sorte jstbuke jesu: zlatna zimka parmenka, harbertova, božičnica, mašanka, kanada, šampanjka, ovčji gubec...

Živica

Miješana slobodnorasteća živica omogućuje upoznavanje samonikloga i uresnoga grmlja. Živica je nezamjenjivo stanište za mnogobrojne ptice pjevice i druge korisne životinje. Djeci zanimljivije autohtono grmlje moglo bi biti: divlja ruža (*Rosa canina*), kupina (*Rubus fruticosus*), malina (*Rubus idaeus*), žutika (*Berberis vulgaris*), svib (*Comus sanguinea*), crna bazga (*Sambucus nigra*), drijen (*Comus mas*), lješka (*Corylus avellana*), sremza (*Prunus padus*), hve (*Salix caprea*), košerasta vrbica (*Salix viminalis*), divlja jabuka (*Malus sp.*), divlja kruška (*Pirus sp.*).

Ljepoti slobodnorasteće samonikle živice pridonijet će razne vrste otpornoga uresnog grmlja: jorgovan (*Syringa sp.*), vejgelijska (*Weigelia florida*), japanska dunja (*Chaenomeles japonica*), pajsamin (*Philadelphus coronarius*).

Sve je ove vrste grmlja moguće razmnožavati iz reznica u malom školskom rasadniku.

Livada

Pojos cvjetne livade zamislili smo ispred živice – kao ilustraciju biološke raznolikosti livadne flore. Funkcija je estetska i odgojno-obrazovna. Osnivanjem cvjetne livade i praćenjem razvoja njezine flore djeca će upoznavati mnoge vrste samonikloga livadnog cvijeća. Osobito je zanimljivo ono koje je dobra "paša" za pčele, bumbare, razne vrste leptira: livadna kaduđa (*Salvia officinalis*), divlja mačuhica (*Viola arvensis*), potočnica (*Myosotis arvensis*), divji komorač (*Foeniculum vulgare*), češljugovina (*Dipsacus sp.*), mak (*Papaver rhoeas*), divizma (*Verbascum sp.*), razlićak (*Centaurea cyanus*), divlja mrkva (*Daucus carota*), pupoljka (*Oenothera biennis*), srebrenka (*Lunaria rediviva*), bijeli sunovrat (*Narcissus poeticus*), rumenika (*Lycchnis floccuifl.*), livadni pakujac (*Aquilegia nigricans*).

Bara (kao biotop)

Voda u vrtu privlači pozornost. Bara je stanište za raznoliko vodeno bilje. Nastanjuju je žabe, kukci i ilbele i djeci je atraktivna životna zajednica.

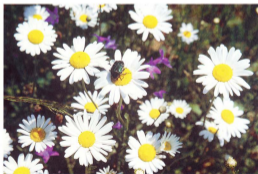
Djeca će upoznati biljke vodenih staništa: rogoz (*Carex elata*), perunika (*Iris pseudocorus*), kaljuznica (*Calla palustris*), protivak (*Lisimachia rumicaria*), vrbica (*Lithrum salicaria*), potočnica (*Myosotis palustris*), lopoč (*Nymphaea* sp.).

Cvjetnjak

Za kupovanje cvijeća za školski vrt nema potrebe. Postoje mnogobrojne autohtone i udomaćene jednogodišnje, dvogodišnje biljke i trajnice koje se vrlo jednostavno razmnožavaju sjemenom ili dijeljenjem korijena, podanka ili lukovica.

Za opstanak pčela, bumbara i leptira osobito su važne vrste cvijeća koje cvatu u prvim proljetnim mjesecima:

mirisna ljubica (*Viola odorata*), šeboj (*Cheiranthus cheiri*), kadulja (*Salvia nemorosa*), šafran (*Crocus vernus*), lavanda (*Lavandula angustifolia*), drjemovac (*Leucosjum vernum*), večernica (*Hesperis matronalis*), neven (*Calendula officinalis*), visibaba (*Galanthus nivalis*), suncokret (*Helianthus annuus*).

Trajnice za sjenu i kolekcija perunika

"Reprezentativni" dio vrta koji bi okruživalo popločenje oko spomenika Dragutinu Domjaniću nalazi se na nepovoljnoj, istočnoj strani vrta, najvećim dijelom u sjeni visokih stabala. Čitav taj prostor zamislili smo kao "mini" botanički vrt trajnica pogodnih za uzgoj u sjeni. To mogu biti poznate samonikle šumske vrste kao što su prošetnice koje će procvasti prije listanje drveća (visibaba, drjemovac, šafran, jetrenika, pasji zub itd.) te ciklama, đurdica, razne paprati, grahorice, ali i ukrasne vrste kao što je hosta (*Hosta* sp.) i mnoge druge. Na svjetlijem položaju, koji nije zasijenjen visokim stablima, predvidjeli smo atraktivnu kolekciju raznih sorti perunika.

Povrtnjak

Djeci je osobito zanimljivo ono što brzo raste i ima privlačne plodove, npr. rotkvice. No valja ih motivirati i za uzgoj drugih povrtnih kultura kako bi stekli temeljna znanja o uzgoju povrća iz sjemena. U povrtnjaku se nalazi i malo ključaše za uzgoj presadnica. Djeca mogu sijati sve vrste povrća radi upoznavanja biologije povrtnih kultura. U idealnom slučaju djeca siju stare, otporne sorte, puštaju najljepše biljke da ocvatu i sami skupljaju sjeme za sjetvu sljedeće godine. Dječi će povrtnjak biti zanimljiviji ako su u njemu posađene šumske i vrtno jagode i neko bobičasto gromoliko voće (ribiz, ogrozd). U povrtnjaku djeca mogu usvojiti osnovna znanja o biološkom vrtlarstvu, plodoredu, zelenoj gnojivi, ekološkom suzbijanju štetnika. Među povrće sadit će kadiću i dragoljub. Najjednostavnije povrće za uzgoj iz sjemena: grašak, bob, grah, maševlac, salata, rajčica, vlasac, celer, bitva, endivija, raštika, krastavac...

Gredice s ljekovitim, mirisnim i čajnim biljem

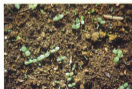
Gredica s ljekovitim biljem iznimno je atraktivna. Mnoge ljekovite biljke omiljena su paša za pčele. Ljekovito bilje najbolje je uzgajati u zavjetrini, na južnoj strani. Neke vrste ljekovitoga bilja u pravilu razvijaju bogatiju aromu ako rastu na toplom i sunčanom položaju, dok druge vrste traže svježija staništa pa prije odluke o sadnji ili sjetvi valja proučiti zahtjeve koje biljke imaju na stanište. Neke vrste ljekovitog bilja: anis (*Pimpinella anisum*), bosiljak (*Ocimum basilicum*), estragon (*Artemisia dracunculoides*), čubar (*Satureja hortensis*), kamilica (*Chamomilla recutita*), kadulja (*Salvia officinalis*), kim (*Carum carvi*), komorač (*Foeniculum vulgare*), kopar (*Anethum graveolens*), lavanda (*Lavandula officinalis*), origano (*Origanum vulgare*), odojkan (*Valeriana officinalis*), pelin (*Artemisia* sp.), sijez (*Matva* sp.), stolisnik (*Achillea millefolium*), sipan (*Hyssopus officinalis*), vinska rutvica (*Ruta graveolens*)

Kompostište

Kompostište je važan dio vrta i valja ga smjestiti u blizini povrtnjaka. Na kompostište se odlažu korov i pokošena trava. Djecu valja upozoriti na zanimljiv proces razgradnje organske tvari u humus. Kompost popravja strukturu tla i na prirodan ga način čini plodnim.

Kiljašite i rasadnik

Ni jedan vrt ne nastaje preko noći. Potrebne su godine, katkad i desetljeća strpljivosti i upornoga rada. Uz pomoć maloga kiljašita i gredica s plodnom zemljom, koje će poslužiti kao priručni rasadnik, svaki mali vrtlar može vrlo brzo postati ekspert za samostalno razmnožavanje biljaka iz sjemena ili iz reznica.

IZLOŽBA

Autor izložbe

Dubravka Habuš-Skendžić

Likovni postav

Dubravka Habuš-Skendžić, Irena Petrinec

Fotografije

Božica Papeš-Mokos, Vinko Bujanić, Irena Petrinec

Suradnici na projektu

Dubravka Canjko i Darinka Plaček voditeljice projekta "Hranimo se, rastemo" u dječjem vrtiću "Duga", Sanja Gašparac-Mihalinec prof. likovnog odgoja u OŠ "Ivana Grande", Sunčana Pešak.

Zahvaljujemo se

Hrvatskom školskom muzeju za posudbu građe i
Vesni Rapo, autorici kataloških jedinica.

SUJEČANJ

U učionici
Tema: planiranje radova u školskom vrtu, struktura šta, njegja šta, malčiranje...

U školskome vrtu
Na mnogim vrstama autohtonog grmlja još se nalaze bobice koje pričama starenjaka nude hranu u hladnim zimskim danima. Pisama je važno u vrtu imati travnjak, u kojem će u dužem razdoblju jako hladnoća i visokoga snijega moći naći priviđanu hranu.

LIPANJ

U školskome vrtu (nastava na otvorenom)
U žvica raste bažga. Žvica bažga - južica na svijet daniše mlado. U vrtu: piljenje, sakupljanje i sušenje jekovitoj bije. U program rada može se uvrstiti izada prirodne kozmetike. Tema: funkcija koža i problemi koje mogu izazvati industrijski proizvedeni kozmetički proizvodi. Značenje jekovitojg bije i kozmetika - ne šakjučno u školskome vrtu, nego u vrtu zaštite zdravlja kože

Važni datumi: 5. lipnja - Svjetski dan zaštite okoliša; 8. lipnja - Dan zaštite planinarske prirode u Hrvatskoj

Ekскурzija: posjet ekološkom manju

VELJAČA

U učionici
Tema: planiranje radova u školskom vrtu, mjeseane kultura, plodored

U školskome vrtu
Javljaju se prve visibabe. Cvatu ljiljaka i vrbe. Vrijeme je za šišanje kućica za pice (mješom vodom u kojoj je otčinjen sapun), jer će one ustoro potražiti mjesto za grješanje, a u stariim bi gradovima mog bi parazita.

Važan datum: 2. veljače - Svjetski dan zaštite močvarnih područja

SRPANJ / KOLOVOZ

Ljetni školski praznici
Kako bi se biljke mogje pravino razvijati, valja pokositi pojase prirodne livade. Sazrijeva sjeme većina povrtnih kultura.

OŽUJAK

U učionici
Tema: planiranje radova u školskom vrtu, mjeseane kultura, plodored

U školskome vrtu
Cvate orijepak... Dolaze prvi letjaci - žučak, danje paučice. Prvi bumbari i pčele izlaze na palu (visibabe, šakini, ljubice, vrbe - izvor prve hrane). Ovo je najbolje vrijeme za početnu sadnju. Ako se tlo dovoljno prosušilo, moguće je saditi voćke, grmlje i dvorca, presađivati trajnice. Moguće je saditi mak, grašak, bob, a rajčicu, papriku, zepe u saksučiše na prozorskoj daski. Važno je dobro pripremiti tlo. To se ne smije obradivati ako je moko.

Važan datum: 22. ožujka - Bještji dan voda

RUJAN

U vrtu i prirodi sazrijevaju plodovi. Vrijeme je za sadnju i presađjvu mnogih korjenih trajnica (perunika). Sade se lukovice početnoga cvjetja.

Važni datumi: 21. rujna - Mediteranačno noć zaštite šiljnika
22. rujna - Europski dan bez automobila
26. rujna - Svjetski dan čistih planina

TRAVANJ

U učionici
Opći se posreduju znanja i spoznaje o fauci i prakti uspješnoga ekovrtanja. Tema: koristi i štetni insekti, bolesti, priprema i korištenje biljnih gnojiva i pripravaka za zaštitu bilja

U školskome vrtu
Snažno geraju izdanci svih vrsta biljaka. Počinje urođivanje travnjaka, ali mnoga vrsta livadnoga cvjetja još cvatu, pa smo ostavili pojase autohtone livadne flore koj ćemo pokositi tek u srpnju. Iz skloništa izlazi još. Ploče savjaju grješak. Uvažiti some šta dani mogu biti vrlo topli, uobičajeni su proci hladnoga zraka sa sjevera, pa još postoji opasnost od mrazova. U drugoj polovini travnja moguće je posajati većinu povrtnih kultura.

Važan datum: 22. travnja - Dan planeta Zemlje
Tema: okolišu prijazno ponašanje u svakodnevici. U čemu se sastoji naša odgovornost i hrabrost za traženje novih načina ponašanja, šilrva, šiljodijvu korištenje voda i enerzije, odvijanje otpada itd.

U školskome vrtu
Na divljem grmlju ostaju bobice - hrana za ptice koje prezimljuju. Sve do početka smrzavanja šta sedi se žvica, voćke i druge stabiljake.

LISTOPAD

U školskome vrtu
Sazrijevaju orasi. Počinje žutjeti i otpadati lišće. Hips granja i šilja u nekom udaljenijem kultu vrtu produžiti će sadovnja za prezimljavanje. Na cvjetovima jesenskoga zvjezdana još će se hraniti letjaci - admiral i danje paučice. U vrtu valja pobrati prirodne voćke, krumpir, cikla, zepe. Priprema zimnica... Krajem listopada moguće je početi saditi grmlje za žvica, voćke i druge stabiljake.

Važni datumi: 4. listopada - Svjetski dan životinja
6. listopada - Svjetski dan Habitat

SVIBANJ

U školskome vrtu (nastava na otvorenom)
Promatranje života u prirodi. Prvi pčiji pomladak. Odrase pčice su u stalnoj potrazi za hranom (gašenjicama, insektivni) kojma će hraniti mlado. Tražnje su već ociale, još cvatu jabuke. Moguće je vidjeti bumbarovu maćicu na tlu. U potrazi je za sapama u kojima će izgrušati grješak. Moguće je posajati i presađjvu na otvoreno i osjetljive kulture (grah, rajčicu, papriku...).

Važni datumi: 3. svibnja - Dan Sunca (tema: očinski omčasti)
22. svibnja - Svjetski dan biološke raznolikosti (tema: očuvanje biološke raznolikosti u školskome vrtu)

STUDENI

U učionici
eme zdravstveni rizik korištenja pesticida, važnost zdrave prehrane.

U školskome vrtu
Na divljem grmlju ostaju bobice - hrana za ptice koje prezimljuju. Sve do početka smrzavanja šta sedi se žvica, voćke i druge stabiljake.

KALENDAR AKTIVNOSTI U ŠKOLSKOM VRTU

PROSINAC

U učionici
Tema: novi način življenja - oslobodjenje od potrošačkog mentaliteta, razvoj kreativnosti. Od prešajoga šilja i cvjetja izrađuju se boćične čaršavice, sećenje se herbata, postavljanje se izložbe. Plodovi uzgojeni bez mineralnih gnojiva i pesticida probani su i preradjeni u marmeladi i kompot (bez konzervansi). Jedu se zimski sorte jabuke i orasi.

Važan datum: 25. prosinca - Boćić

